

Niccolo Machiavelli'nin Din Eleştirisi

Aziz SEKMAN¹

Öz

Araştırma Makalesi

Bu makale *Machiavelli'nin Din Ahlak Eleştirisi* başlıklı tezden üretilmiştir. Düşünce ve eserleriyle Klasik geleneğin siyasi ve dini yapısıyla hesaplaşma içinde olan Niccolo dia Bernardo dei Machiavelli'nin din eleştirisi ele alınmıştır. Machiavelli, kendi dönemin yazarı, filozofu ve siyasetçisi olarak bilinmektedir. Pek çok alanda sesini duyurmayı başaran Machiavelli, okuyucunun zihninde yer edinmeyi başarmıştır. Özellikle “*Amaç için her türlü yol mubahtır*” düşüncesiyle ortaya çıkan Makyavelizm kavramı onu daha da canlı kılmıştır.

Machiavelli, İtalya topraklarında prenslikler arasında bitmek bilmeyen savaşların ve İtalya'nın dış güçler karşısında zayıf kalmasını tek sorumlusu olarak Katolik kilisesini göstermiştir. Dönemin baskın gücü olan Katolik kilisesi, İtalya için hiçbir çaba saf etmediğini dile getiren Machiavelli'ye göre Katolik kilisesi devlet yönetimi üzerinde baskı gücüne son verilmelidir. İtalya devletinin kendi içinde prensliklere ve iç savaşlara neden olan Katolik kilisesini etkisini düşürmek için dini siyaset alanında ikinci planda bırakma çabası vermiştir. Çünkü ona göre siyaset gücünü Katolik kilisesinden değil devletin kendisinden almalıdır. Klasik gelenekten farklı olarak dini siyasetin himayesine sunmuştur. Machiavelli için din, siyasetin varlığı ve düzeni için vazgeçilmez bir araçtır. Tarama yöntemi kullanılarak ele alınmış olan Machiavelli'nin din eleştirisi adlı çalışmada temel amaç Machiavelli'nin dine bakışı ve onu din eleştirisine götüren nedenlerin irdelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: din, güç, insan, prens, devlet.

Niccolo Machiavelli's Religion Criticism

Abstract

Research Paper

This article is produced from Machiavelli's thesis of Ethics of Religion. The religious critique of Niccolo dia Bernardo dei Machiavelli, which is in agreement with the political and religious structure of the classical tradition with his thoughts and works, is discussed. Machiavelli is known as the author, philosopher and politician of his time. Machiavelli, who has succeeded to make his voice heard in many areas, has gained a place in the minds of the reader. In particular, the concept of Machiavellian, which emerged with the idea that way all kinds of paths for purpose are possible, him made him even more lively.

Machiavelli cited the Catholic Church as the sole responsible for the endless wars between the principalities on the territory of Italy and the weakness of Italy in the face of external forces. According to Machiavelli, the dominant power of the period, the Catholic Church should not put any effort for Italy, and the repression of the Catholic Church on the state administration should be ended. Italy has tried to leave the Catholic Church, which caused principals and civil wars within the state itself, to reduce the influence of religious policy. Because according to him, the political power of the state itself is not the Catholic church. Unlike classical tradition, it offered to the protection of religious politics. For Machiavelli, religion is an indispensable tool for the existence and order of politics. The main purpose of Machiavelli's critique of religion is to examine Machiavelli's view of religion and the reasons that lead to it.

Key Words: religion, power, human, prince, state

Makale Bilgileri / Article Info

Alındığı Tarih / Received 16.09.2019

Kabul tarihi / Accepted 24.12.2019

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, azizsekman0202@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3361-9160>.

Giriş

Her yazar, belli bağlamlar çerçevesinde düşüncesini temellendirir. Siyasi, sosyal, tarihi vb. bağlamlar yazarın kalemine etki eden önemli unsurlardır. Bu unsurların yanı sıra yazarın tecrübesi ve bilgisi kalemin gücüne güç katmaktadır. Bir metni objektif ve kapsamlı bir şekilde anlamak ve yorumlamak bu bağlamların göz önünde tutulmasıyla doğrudan ilintilidir. Machiavelli'yi bu bağlamlar doğrultusunda okuyup anlamak onun din konusunda yapmış olduğu yorumları daha iyi anlamamıza olanak sağlayacaktır.

Machiavelli (1469-1527) yılları arasında yaşamış Rönesans düşünürü ve Floransalı bir vatandaştır. Machiavelli hayatı boyunca, devletin farklı kademelerinde görev yapmış ve vatanına bağlılığı ile bilinen bir yurt severdir. yönetimin Medici ailesinin elinde alınmasıyla Machiavelli için başlayan sürgün hayatı, İtalya Cumhuriyetin kaderini değiştireceği '*Prens*' adlı eserini yazması için büyük bir fırsat olmuştur. Devleti yönetecek prens için öğütler içeren bu eser, bazılarına göre bir cep kitabı, kimine göre dönemin şartlarına göre yazılmış bir el yazması ve kimine göre ise şeytan tarafında yazılmış bir eserdir. İroni bir şekilde yazılmış olan bu eser okuyucunun ve düşünürlerin zihnini çok meşgul etmiştir.

Machiavelli'nin yaşamış olduğu '*Prens*' ve '*Söylevler*' adlı eserlerin temel amacı İtalya devletin yönetim biçimini ve yöneticini sahip olması gereken ideal özellikleri belirlemektir. Kısacası Machiavelli'nin öncelikli amacı İtalya topraklarında bir İtalya Cumhuriyet devleti kurmaktır. Çünkü yaşamış olduğu dönemde İtalya parçalanmış durumdaydı. İtalya, kendi içinde prensliklere bölünmüş ve bu prenslikler arasında sürekli bir güç gösterisi vardı. Bütün bu olumsuzluklar Katolik kilisesinin egemenliğinde olan dönemde ortaya çıkmış ve Machiavelli Katolik kilisesini sorumlu olarak göstermiştir.

1. Machiavelli'nin Din Eleştirisinin Temel Nedenleri

Machiavelli, İtalya'nın Floransa şehrinde yaşayan bir birey olarak toplumun sıkıntılarını ve bu sıkıntıların temel kaynakların bilincinde olan biridir. Machiavelli'ye göre İtalya topraklarında hâkim güç olan Katolik kilisesi, İtalya adına hiçbir şey yapmamış ve onu kendi kaderine terk etmiştir. Katolik kilisesinin bu tutumları, İtalya'nın kendi içinde prenslikler bölünmesine ve bu prenslikler arasında iktidar savaşların doğmasına neden olmuştur. (Karaböcek, 2015: 191).

Machiavelli'ye göre dini hükümleri yerine getirmekle görevli olan Katolik kilisesi, amacından sapmış, dünyevi işlerle meşgul olmuş ve toplum üzerinde baskıcı bir güç olmuştur. Kilise, İtalya halkın omuzlarında ağır bir yük olmaya başlamıştır. Kendi ceplerini doldurma ve şöhret kazanma savaşı veren papalar, İtalya'nın kötüye giden gidişatı hakkında tek bir kelime dile getirmemişlerdir. Bu durum İtalya'nın parçalanmasına ve dinsizliğe sürüklenmesine neden olmuştur. Olayların etkisinde kalan Machiavelli İtalya halkının dinsizliğini, Katolik kilisesinin İtalya'yı getirmiş olduğu durum ile ilişkilendirmiştir (Machiavelli, 2009a: 75).

Şimdi sizlere duymak istediğiniz güzel şeylerden farklı olarak, içimde bir türlü bitmek bilmeyen zehri ve öfkeyi dile getiriyorsam bunun tek nedeni şuan içinde bulunduğum toplumun kötülüklerinden kaynaklanmaktadır (Machiavelli, 2000: 14). Machiavelli'ye dönemin sancılı olayları bu zehri kusturmuştur. Vatanına bağlılığıyla bilinen Machiavelli'nin, sitem dolu cümleler sarf etmesinin temel nedeni Katolik kilisesinin devlet adına hiçbir şey yapmamasıyla ilgilidir. Ona göre Katolik kilisesi İtalya'yı dış baskılara karşı koruma gücünden yoksun olduğu gibi devletin içindeki sorunları giderme konusunda da beceriksizdir (Machiavelli, 1851: 28). Kilisenin bu beceriksizliği prenslikler arasında savaşları kaçınılmaz bir hale getirmiştir (Machiavelli, 1851: 28). Kendi içerisinde siyasi çatışmaların olduğu, din ve devlet arasındaki uyumsuzluk ve özellikle kilisenin yanlış emeller edinmesi, amaçlarında sapmaları gibi pek çok olay İtalya'nın çöküşüne zemin hazırlamıştır (Senemoğlu, 2016: 85). Katolik kilisesi, kendi iktidarları karşısında engel olarak gördüğü herkesi ortan kaldırma çabası gütmüşlerdir. Tarihi referans alan Machiavelli için papaların bu tutumu, tarihi boyunca yöneticiler tarafında da kullanılmıştır. Tarih komplolarla doludur ve bu durum bugünün dünden farklı olmadığını göstermektedir (Machiavelli, 1851: 30).

Machiavelli, Katolik kilisesinin bu yanlış tutumlarından bir an önce kurtulmak, devletin gücüne güç katmak ve devletin sürekliliği için güçlü, cesur ve atılgan bir prensin zorunluluğuna vurgu yapmıştır. Devlet içinde düzeni sağlamak ve halkı dizginlemek böyle bir prensin varlığı ile mümkündür (Ağaoğulları-Kökler, 2004: 193). Machiavelli, devletin kurtuluşu için 'Prens' adlı yapıtında Medici ailesini işaret etmiştir. İtalya'nın kaderi Medici ailesinin elinde olduğunu ve onlara bağlı kalmanın mantıklı olduğunu belirtmiştir. Machiavelli, Medici ailesinin talihi ve gücünü İtalya'nın mutluluğu ve huzuru için kaçınılmaz olarak görmüştür (Machiavelli, 2008c:134). Machiavelli, İtalya'yı barbarların elinde kurtarılması için yetenekli, cesur, kendisine onur, halkına mutluluk ve huzur getirecek yeni bir prensin ortaya çıkması için bundan daha iyi bir zaman olmayacağını dile getirmiştir (Machiavelli, 2008c:133).

İtalya topraklarında hüküm sürmüş prensliklerin, Medici ailesinin yapmak istediği şeylerin hiç birini yapamamış olması; savaşlar ve ekonomik sıkıntılar yüzünden askeri gücün yok olmasına şaşırılmamalıdır. Bu durumun temel nedeni İtalya'nın eski siyasi kurumların çok kötü olması ve bu kötü kurumların yerine yenilerini yapacak kimsenin olmamasından kaynaklanmaktadır (Machiavelli, 2008c:135). Machiavelli burada bir taraftan Medici ailesinin en iyi yönetici olduğuna işaret ederken diğer taraftan siyasi bir kurum görevi üstlenen Katolik kilisesine karşı bir eleştiri söz konusudur.

Katolik kilisesini bu baskıcı ve ahlak dışı tutumları karşısında sesiz kalmayan Machiavelli, Bütün bu olumsuzluklara son vermek için yeni bir siyasi yolu çizmiştir (Portakal, 2003: 27). Amaçlamış olduğu yeni siyasi çizgide dine yer vermemiştir. Onun için amaç siyasi bütünlüktür ve devletin varlığıdır. Bu amaç için din bir araç

olmaktan başka bir şey değildir. Güç kilisenin değil yöneticinin elinde olmalıdır (Dursun, 2012: 40).

2. Machiavelli Gözünde İnsan Gerçekliği

Rönesans ile birlikte klasik geleneğin baskın din anlayışın etkileri azalmaya başlamış onun yerine insanı ön plana çıkararak, insanı merkeze alan hümanist bir anlayış baş göstermiştir. Bu anlayış klasik gelenekten farklı bir atmosfer ortamı oluşturmuştur. Birçok düşünür gibi Machiavelli de bu atmosfer içinde büyümüştür. Machiavelli, tarihi gerçekliği ve tecrübeyi temele alarak insan gerçekliğini tanımlamaya çalışmıştır. O, yapmış olduğu insan tanımlaması Katolik kilisesinin benimsemiş olduğu insan figüründen çok farklıdır. Machiavelli, daha çok Roma Cumhuriyeti ve Antik dönemdeki insan tipini benimsemiştir (Ağaoğulları-Kökler, 2004: 176).

Machiavelli'ye göre insan bir doğa gücüne sahiptir. Bu güç Katolik kilisesinin ortaya koymuş olduğu insan yapısında bulmak mümkün değildir. Çünkü kilise dünyevi olana değil daha çok uhrevi olanla ilgilenmiştir. Uhreviye olan ilgileri insandaki bu doğa gücünü görmelerini engellemiştir. Machiavelli, insandaki bu gücün ortaya çıkmasını dünyevi alanda mümkün olduğunu vurgularken Antik dönemi işaret etmiştir. Antik dönemde insanların dünyevi olana olan ilgisi, insanın kendi farkına varma ve doğaya hakim olma olanağı tanımıştır (Özdan-Elmalı, 2012: 31). Machiavelli'nin Antik dönemi referans almasının temel nedeni insana vermiş olduğu değerdir. İnsan değeri ve gerçekliği, tarih ve insanın tecrübelerinden hareketle tanımlamak mümkündür (Tannenbaum, 2017:183).

İnsan tecrübesi ve tarihine bakan Machiavelli insan doğası gereği bencil, çıkarıcı, hilekar, sahtekar ve menfaatçi olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre bu kötülüğün kaynağı Tanrı değil dünyevi olan bir şeydir (Ağaoğulları-Kökler, 2004: 122). Tarihte meydana gelmiş olan bütün olayların temelinde insanların benlikleriyle bütünleşmiş olan bencillik, iktidar sevdası, çıkar ve menfaat gibi kötülüklerden kaynaklanmaktadır (Kızılçelik, 2011: 92). Machiavelli, insanın bencil ve fırsatçı olduğunu roma ve Veiler arasından geçen bir olayı örnek vererek açıklık getirmeye çalışmıştır. Bir zamanlar Roma'nın kendi içinde bir iç savaş yaşamasını fırsat bilen Veiler oraya ele geçirmek için harekete geçmiştir. Veiler, Romanın kendi içindeki iç isyanları fırsat bilip saldırıya geçmişlerdir. Fakat bu durum karşısında tekrardan bir araya gelen Romalılar Veilerin bu fırsatçılık hayallerini yerle bir etmişlerdir. Machiavelli bunun üzerine şu sözlerini dile getirmiştir: kendi içinde parçalanmış bir şehri, bu durumundan faydalanıp ele geçirmek düşüncesi kadar aptal bir şey yoktur (Machiavelli, 2009a: 327).

Tarih boyunca iktidar sevdası, insanları peşinde koşturmuştur. Bu koşuşturmada engel olabilecek her türlü sorunun üstesinden gelmek için her türlü hileye başvurmak kaçınılmaz olmuştur. Machiavelli'ye göre iktidar için her türlü hile ve kurnazlığa başvurmak gerekli ve zorunludur. Bu düşüncesini temellendirmek için tarihte iktidarda uzun kalan Alexandır ve Borgia gibi

yöneticileri örnek vermiştir. Çünkü bunlar hile, kurnazlık, yalan ve sahtekarlık gibi yollarla iktidarlarını sağlamlaştırmıştır (Ağaoğulları, 2013: 326).

Machiavelli'ye göre insanı bu denli kötü yapan şey Batı dünyasıdır. Batı insanlar arasın güvensizlik ve fitne sokarak Thomas Hobbes'un deyimiyle insan insanın kurdu yapmıştır (Cevizci, 2013: 115). Birbirine düşman olan insan daima kendi çıkar ve menfaatini gözetecektir. Machiavelli, "*Herkesin nefret ettiği yerde güvende olmaz, çünkü kötülüğün nereden geleceğini bilemezsin; herkesten korkan biri ise kendisini asla güvene alamaz*" (Machiavelli, 1851: 109). Sözleriyle bir tarafa insanın gerçekliğine işaret ederken diğer taraftan insanın değişmeyen bu yapısı karşısında yöneticinin uyanık olması gerektiğini vurgulamıştır.

Machiavelli'ye göre insan hayvanlardan daha aşağı duruma düşmüştür. Çünkü batı toplumu sürü insan yetiştirmiştir. Bu sürüde bulunları arasında sürekli bir çatışma ve hükmetme duygusu ağır basmıştır. Machiavelli batı barbarlığın tasarlamış olduğu insan hayvanlar alemin doğasından hareketle açıklamaya çalışmıştır. Ona göre bir ayı, başka bir ayıya acı çekirmez; bir aslan diğer aslanlarla güven ve huzur içinde yaşarken, insanı insana kırdıran, yok eden yine insanın kendisidir (Machiavelli, 2000: 47).

İnsanın hayvan karşısındaki acizliğini Machiavelli Seçme Yazıları adlı eserin Sekizinci Şarkı bölümünde de dile getirmiştir. Burada domuz ve ona yardım etmek isteyen bir kahraman arasında geçen diyalog ilgi çekicidir. Kahramanın yardımına karşılık domuzun; "*Bizim türümüz, yiyecek olarak sadece, gökyüzünün sanatın yardımını almadan ürettiği şeyi arar, oysaki siz doğadan yapamayacağı şeyleri istersiniz hep*" (Machiavelli, 2000: 45) sözleri insanın acizliğini ve duymak bilmeyen aç gözlülüğüne vurgu yapmıştır.

Machiavelli'ye göre insanlar daha iyi varlıklar olması mümkündür. Fakat bu iyilik kavramı sadece halk arasında geçerli olan bir kavramdır. Söz konusu siyaset olanca iyiliğin işlevi kalmamaktadır. Çünkü Peygamberler bile adalet ve iyilik için ellerinde kılıç tutmuşlardır. İnsanlar iyi ve kötü olanı birbirinden ayırma yetisine sahip olmadığından yönetilme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Yönetme dediğimiz sanat tarihteki insan ve onun doğasına hakim olmakla mümkündür (Machiavelli, 2009a: 429-430). Machiavelli, siyaset düşüncesini insan doğası üzerinden şekillendirmiştir. Yöneten-yönetilen ilişkisinden hareketle yeni bir siyasi ideoloji ortaya koymaya çalışmıştır (Sağır, 2017: 2).

İroni ustası olan Machiavelli aynı zamanda payına düşene razı olması gerektiğini ve herkesin eşit olduğu sıfır toplamlı bir iktidar anlayışından da söz etmiştir (Ağaoğulları, 2013: 328). Machiavelli burada açıkça halkın bu tür prenslikler karşısında kendi hak ve hukukunu koruması için çağrıda bulunmuştur. Herkesin eşit olduğu herkesin adalet duygusuyla yönetildiği bir prensliğin varlığına da vurgu yapmıştır. O dolaylı olarak iyilik duygusuyla yönetilen bir prenslik anlayışın savunuculuğunu yapmıştır.

Kısacası machiavelli insanları Borgia gibi yöneticiler karşısında dimdik olmayı önerirken, diğer taraftan insanların ahlaklı, dürüst ve birbirlerine sırtlarını dayanmasını istemiştir. Fakat insan benliğinin kötülüklerle dolu olduğunu söyleyen Machiavelli, insanların ahlaklı olmasını nasıl sağlanacağı konusunda bir çözüm vermemesi akıllarda soru işareti bırakmıştır. Muhtemelen devleti yönetecek prensin güç ve baskı tutumuyla ilişkilendirecektir. Yani kötülüğe karşılık kötülük, iyiliğe karşılık iyilikle mümkün olacaktır.

3. Machiavelli'nin Din Eleştirisi

İnsan hayatını doğru ve dolaylı olarak etkileyen ve vazgeçilmesi olan şeylerden biride dindir. Doğal ve toplumsal bir gerçekliğe sahip olan dinin evrensel bir boyutu vardır. Din ve toplumu ayrılmaz bir ikilidir. Bunun bilincinde olan Machiavelli de devlet varlığı ve dirliği için dini zorunluluğuna işaret etmiştir. Dinsiz bir devletin varlığından söz edilemeyeceğini her seferinde vurgulamıştır. Fakat onun yazmış olduğu eserlerde siyaset için dinden bir araç olarak söz etmesi birçok eleştiri almasına neden olmuştur.

Machiavelli'nin siyaset anlayışında dini, konumlandırmada iki farklı görüşle karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. İlk siyaseti temellendirirken dini arka planda bırakması ikincisi ise hem Pagan değerlerine hem de Hristiyanlık anlayışını benimsemesi düalist bir anlayışa sahip olduğunu göstermiştir (Karaböcek, 2015:190). Dini arka planda bırakması okuyucular tarafından Machiavelli'nin ateist olduğu fikirlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Karaca, 2013: 108). Machiavelli her dönem birinci yorumuyla okuyucunun ilgisini çekmiştir. Her ne kadar okuyucu onun bu düşüncesini ateistlik olarak yorumlasa da onun yazmış olduğu metinlerde ateist olduğuna dair bir düşünce veya yorum görmek mümkün değildir. Tam tersine *Kitab-ı Mukaddime*'ye birçok atıf yaptığını görmekteyiz. Machiavelli'ye göre *Kitab-ı Mukaddime* doğru yorumlandığı sürece siyaset ve dinin uyumlu erdemler olduğu görülecektir. Bunu şu sözlerle açıklamıştır: “*Kitab-ı Mukaddesi akıllıca okuyan biri Musa'nın yasalarını ve düzenlemelerini hayata geçirmek zorunda olduğunda, planlarına karşı hasetlikten başka bir şeyle hareket etmeyen sayısız insanı öldürmek zorunda kaldığını görür*” (Machiavelli, 2009a: 467).

Machiavelli, Ortaçağın dinsel öğretilerine ve gerçek Hristiyanlıktan uzaklaşıp yozlaşan Katolik kiliseye başkaldıran bir düşünürdür (Celep, 2018: 72). Onun, zihnini meşgul eden şey gerçek Hristiyanlık ile Katolik kilise tarafında ortaya konulmuş olan dini anlayışın farklılığından kaynaklanmaktadır (Karaböcek, 2015:188). Bir diğer neden ise Katolik kilisenin baskın din anlayışı, insanları dinsizliğe sürüklemesi ve başta İtalya olmak üzere bütün ülkelerde zorbalık olarak baş göstermesidir. Machiavelli her ne kadar bir gerçek Hristiyanlık arayışın peşinde olsa da onun gönlünde hep İtalya'nın içler açıcı durumu yatmaktadır. Machiavelli, İtalya'yı bu duruma getiren Katolik kiliseye karşı isyan etmiştir. Machiavelli devlet gücünü kiliseden almasına karşıdır. Ona göre gücün, dinsel bir boyutu olmayıp

devletin bünyesinde yer alan bir ilkedir (Karaköse, 2007: 129). Bundan dolayı devlet gücünü dini anlamda işlev gören Katolik kiliseye bağlı olmamalıdır.

Ortaçağda, devlet kavramını Tanrısal bir güç olarak görülüyordu. Bu dönemde din merkeze alınmış ve bütün her şey din çevresinde şekillenmiştir. Klasik gelenekte askerler Tanrı'nın şövalyeleri idi. Tanrı adına dine hizmet eden bu askerler kilisenin buyruğundaydı. Bundan dolayı yapılan bütün savaşlar ahlaki ve dini buyruk olarak görülüyordu (Paret, 2015: 15). Machiavelli, kendinden önceki dönemlerde her şeyin dinin etkisinde olduğu ve genellikle bireyin mutluluğu söz konusu olduğunun farkındaydı. Bu dönemde mutluluk bazen ahlak ile bazen de dini bir perspektifle tanımlanıyordu. Mutluluğa manevi bir anlam yüklenmiş olup uhrevi olanla ilişkilendirilmiştir (Canbolat, 2008: 25). Ortaçağ döneminde, din, ahlak ve evrensel düzen arasında bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin Tanrı kaynaklı olduğu fikri yaygındı. Fakat Machavelli bu düşüncenin yanlış olduğunu savaşların olması Tanrı değil insanın kendisinden kaynaklandığını dile getirmiştir. Savaş, doymak bilmeyen insan emellerin sonucunda ortaya çıkan bir durumdur (Portakal, 2003:162).

Machiavelli dini teolojik olarak değil de pragmatik bir çerçevede ele almıştır. Onun için dini önemi siyaset için sağlamış olduğu faydadır. Din machiavelli siyaseti için altın tepside sunulan bir araçtır. Din, araç olarak halk arasında birlik ve beraberliği sağladığı, yönetim için ilham kaynağı, toplum içinde düzenleyici bir yasa, ahlak ve kötülük gibi kavramların doğru bir şekilde anlaşılmasına olanak sağlamaktadır (Skinner, 2004: 33). Najemy'e göre “ *Din hakikati ya da yanlış davranışı toplum ve tarih üzerinde ki etkisiyle ölçülen bir yorum meselesidir. Bu argümanlar putperest dini ve Hristiyanlık arasında ilgi çekici olmuştur*” (Cristante, 2011: 77).

Machiavelli Toplum içersinde siyasete temel bulmak için dini bir kenara bırakmıştır. O kendinden önceki dönemlerden farklı olarak siyasetin hayali hükümdarlıklarla veya satranç taşlarıyla değil de gerçek insanlarla oynanan bir oyun olduğunu belirtmiştir (Yeke, 2007: 109). Dini araçsallaştırarak Roma ve Antik Yunanı referans alarak yeni bir İtalya Cumhuriyeti kurmaya çalışmıştır (Yetkin, 2012: 448). Onun Roma'ya olan hayranlığı dini kullanarak elde etmiş olduğu başarıdan ötürüdür. Machiavelli'de tıpkı Roma gibi dini kullanarak İtalya ülkesinde yeni bir siyasi düzen kurma peşindeydi (Cranston, 2000: 49). Dini, kullanarak toplum içersinde bir bütünlük algısı oluşturma çabası, devlet yönetimini ve iktidarlığın sürekliliğini güvenceye alma adına büyük bir adım olduğunu düşünmüştür. Böyle yaparak tehditleri minimum düzeye düşürerek din ve yasalardan daha çok devlet yönetiminde bulunan yöneticiye bağlılığı maksimum düzeye çıkarmaya çalışmıştır (Yetkin, 2012: 92).

Machiavelli, İtalya'nın Yahudilerden daha çok köle durumuna geldiğini ve bu durumundan bir an önce kurtulması gerektiğini Prens'in ‘*İtalya'yı Barbarlardan*

Kurtarmaya Çağrı' adlı bölümde dile getirmiştir.² Ona göre papalar İtalya'yı sömürmüş ve yok olmanın eşiğine getirmiştir. Olumlu ve olumsuz her türlü olayda din ileri sürerek bazen de yalan, hile gibi yollara başvurarak toplum üzerindeki iktidarlıklarını sürdürmüşlerdir. Papalar, devleti güçlendirmek ya da kalkındırmak yerine Katolik kiliseyi güçlendirmeyi amaç edinmişlerdir (Russell, 1965: 508). Kilise içerisinde rütbe olarak üst makamlarda bulunana papalar gizli pazarlıklarla diğer papaların atanmalarını gerçekleştirmişlerdir. Ve bu dönemin olaylarına şahit olan Gregorius şu sözleri dile getirmiş “...din sömürücülüğü daha önce satın almaya yönlendirerek düş kırıklığına uğrattıklarını daha sonra satmaya yönlendirdiler. Bu koşullar da din adamlarında bir kültür düzeyi ve ya ahlaklı olmasını beklemek mümkün değildir” (Touchard, 2015: 165-166).

Katolik kilisesini halka bıraktığı tek miras dinsizliktir. Varlık içinde hayatları sürdüren papalar ahlak ilkelerine aykırı eylemlerde bulunarak insanları temel inançları olan dinden soğutmuşlardır (Kızılcıkelik, 2011:119). Katolik kilise, halkı tek tip insan haline getirerek kendi söylemlerini koşulsuz yerine getirebilecek bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştır. Bu konuda amaçlarına ulaşmış, halk sorgusuz bir şekilde onların ağızlarından dökülen her kelimeyi emir olarak görmüşler ve akıllarında onlara karşı her hangi bir şüpheye yer bırakmamışlardı. Machiavelli halkın bu durumunu şu sözlerle yorumlamıştır “...Şüphesiz akılların uçlarından bile geçmiyor, eğer at uçtu deseler bile inanacaklar galiba, halk tam bir umursamazlığa gömülmüş, akılları sadece onlara itaat etmeye odaklanmıştır” (Machiavelli, 2009b:34).

Birçok okuyucu tarafında Machiavelli'nin din anlayışının yanlış anlaşılması, onun din düşmanı, şeytanın öğretmeni gibi söylemlerle itham edilmesine neden olmuştur. Machiavelli bu kargaşaya son vermek için ilk olarak Katolik kilisenin ahlak dışı tutumlarını ve etkilerini reddetmekle başlamıştır. Onun Katolik kiliseye karşı yapmış olduğu saldırı ya da red, kilisenin maneviyatına yapmış olduğu ruhsal bir başkaldırıdır (Cristante, 2008: 72). Onun bu başkaldırışın tek nedeni gerçek Hristiyanlığın değer ve normlarını tekrardan topluma kazandırma, halkı bu konularda bilgilendirmektir. Katolik kilise, gerçek amacından ve İsa'nın

² “ Şimdiye kadar ortaya koymuş olduğum şeyler üzerine düşündüğüm zaman bugün İtalya'da parlak bir dönem yaşatacak yeni bir prensin zamanı geldi mi acaba ihtiyatlı ve cesur biri bu ülkeye bir fırsatını, bir yolunu bulup kendisine şan halkın çoğunluğuna da yarar getirecek yeni bir çehre kazandıracak mı diye sorduğumda bana öyle geliyor ki koşullar böylesi bir niyet çok uygun; ben bu büyük değişimler için daha uygun bir zaman bilmiyorum. Dediğim gibi nasıl ki Musa'nın erdemini tanımak için İsrail halkının Mısırlıların Kölesi olması, nasıl ki Keyhüsrev'in gönül yüceliğinin ortaya çıkması için Prenslere Medlerce zulmedilmesi ve nihayetinde Teseus'un değerini anlamak için Atinalıların bir türlü birlik olmamaları gerekiyorsa aynı şekilde bu günlerde de bir dehanın parlayabilmesi için İtalya'nın vardığını gördüğümüz sonu getirilmesi, Yahudilerden daha köle, Atinalardan daha bölünmüş olması, lidersiz, kurumsuz kalması, yenilmiş, parçalanmış ayaklar altına alınmıştır.” Bnk. Machiavelli, *Hükümdar*, çev. Kemal Karabulut, İstanbul: Sosyal Yay, 1984, ss: 251-253.

öğretilerinden uzaklaşmıştır. Bunu gerçekleştirmenin tek çaresi ise şu anki Katolik kilise öğretilerinin reddi ile mümkündür (Cristante, 2008: 73).

Vatanına bağlı olan Machiavelli vatan sevgisini en büyük erdem olduğunu belirtmiştir. O vatan olan bağlılığını ve vatan için gözü kırpmadan vereceğini bu cümlelerle anlatmıştır:

“Benim için en zararlı en tehlikeli olduğu anlarda bile vatanımla övündüm hep ve bunu her zaman canı gönülden yapmayı bildim. Çünkü insanın hayatta sahip olduğu tüm sorumluluklar vatani ile ilişkilidir; insan kendi varlığını vatanına borçludur; kişinin yazgısı ve doğa arasında bir uzlaşmaya vardığı ve tüm haklardan yararlandığı yer de yine orasıdır. Dahası bu vatan, elde ettiği şanı paylaşmış kendi çocuklarının alın yazısını da belirlemiştir. Kuşkusuz, ona düşmanlık beslemeğe cesaret edecek birisi, intikam güdüsü ile dopdolu olarak ana baba katili damgası yemeği hak edecektir. Çünkü kendi vatanının bağına parçalamaktan daha büyük bir cürüm olduğu yadsınamayacak olan bu girişim kendini savunmak için bile olsa, apaçık ana baba katilliği ile aynı şeydir. Bunun, bizim varlığımıza yöneltmiş bir takım hakaretler olduğunu duyumsamamak mümkün müdür? Buna karşılık sahip olduğumuz tüm lütufların aynı vatanda yaşıyor olmaktan ileri geldiği inancını kim yadsıyabilir? Ve bu vatanın, bağından bir bölüm yurttaşın doğdukları yerleri terk edip gittiklerini gördüğünde kalıp onu korumayı seçmiş olanları alkışlaması gerekir. Geliştirmeye çalıştığım düşünce, bana öylesine açık seçik görünüyor ki, tüm gücümlle onu savunurken asla yanılığa düşmekten korkmuyor ve kendi vatanlarını onurlandırmaya gölge düşürmeye çalışmaktan çekinmeyenlerle sonuna dek savaşmaya hazır hissediyorum kendimi” (Machiavelli, 2000: 92-93).

Machiavelli'ye göre kilisenin din konusunda takınmış olduğu tutum, toplumu tembel ve dünyayı kadınsı bir duruma gelmesine neden olmuştur. Kilisenin din yorumu, gerçek Hristiyanlığın temel ahlak ve ilkelerinden yoksun olan bir yorumdur (Öztürk, 2013:191). Tarih ışığından hareket eden Machiavelli, yozlaşmış Hristiyanlığın yerine gerçek Hristiyanlığı getirmek için sürekli Roma ve Putperestliğin öneminden söz etmiştir. Onun Putperestliğe ve Roma'ya olan hayranlığı ve övgüsü siyasi alanda dinin kullanmalarından kaynaklanmaktadır (Cristante, 2008: 70). Bunların araçsallaştırmış oldukları dini kullanarak büyük başarıları ulaştıklarını eserlerinde dile getirilmiştir.

Machiavelli'ye göre gerçek Hristiyanlık Tanrı'sı adaletli, merhametli ve insanların kendi vatanlarını korumasını isteyen bir Tanrı'dır. Gerçek Hristiyanlık'dan yoksunlaşmış olan bu Katolik kilisede Tanrı korkusu azalmış, her türlü kötülük baş göstermiş ve insanlar iktidarda bulanı düşürmek için komplolar girişiminde bulunmuşlardır. İnsanlarda artık dünyaya gelme amaçlarını unutup dünyevi heveslere aldanmışlardır (Parson, 2010: 1100). Machiavelli Hristiyanlığı bu duruma getiren papalara karşı şöyle bir yorum yapmıştır: şu çokbilmiş şeytan ve

kurnaz papalar yok mu? Onlar hem kendi hem de bizim günahlarımızı biliyorlar (Machiavelli, 2009a: 360).

Dinin önemli olduğunu düşünen Machiavelli için insanlar kilisesiz hayatta kalabilirler fakat dinsiz ayakta kalmaları imkansızdır (Deniz, 2011: 11). *Viroli*'ye göre machiavelli olumlu bir Tanrı anlayışına sahiptir. Ve onun Tanrı'sı gerçek Hristiyanlık Tanrı'sıdır. Onun din anlayışı ise eski Hristiyanlık dinidir (Viroli, 2011: 3).

Machiavelli ile birlikte devlet ve dinin yorumlama biçimi değişmiştir. İlkçağ ve Ortaçağ dönemlerinde dine hizmet eden bir devlet yapısı söz konusuysen, Machiavelli ile birlikte devlete hizmet eden bir din anlayışı kaçınılmaz olmuştur. Machiavelli'ye göre devletin amacı din ve ahlak gibi konular olmayıp kendi kendisini amaçlayan bir yapı olduğunu vurgulamıştır. Ona göre din ile yönetilen bir devlet yapısı sürekli hata ve yanlışlar içinde olacaktır. Bunun yanı sıra din devleti değil kiliseyi hakim güç olarak görecektir (Yeke, 2007: 89).

Machiavelli, devletin kendisinden başka amacı olmadığı ve bu amacı gerçekleştirme adına, toplumda ve devletin sürekliliğine katkı sağlayacak din gibi araçların olduğunu belirtmiştir (Oktay, 2003: 74). Her ne kadar okuyucu Machiavelli'nin dini devletin bel kemiği olarak görmeme hususunda eleştirilse de, onun için dinsiz bir devletin varlığından söz etmenin imkansız olacağı yorumu göz ardı edilmemelidir. Machiavelli'nin Prese öğüt verirken kendisinin dindar bir toplumda dindar, dinsiz bir toplumda ise dinsiz olması gerektiği (Tannenbaum, 2017: 198) söylemi dinin toplum ve devlet için ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Ona göre bütün devletler veya toplumların ayakta kalması ve varlıklarını sürdürmesi hususunda dinin önemi inkar edilemezdir. Çünkü iyi düzenleyici bir yasa olarak din, toplum içinde mutluluk, huzur ve özgürlüğün temsilcisidir (Cristante, 2008: 78). Dinin, devletin varlığı ve birliği için önemli olduğu, teolojik kısmıyla ilgilenmemek gerektiğini *Guicciar* şu sözleriyle dile getirmiş “*Dinin Tanrıyla ilişkili olarak görünen hiçbir şeyle uğraşmayın: çünkü bu konular aptalların zihinlerini çok meşgul eder.*” (Touchard, 2015: 268). Machiavelli'ye göre bir Prensin devlet içinde huzur ve düzeni sağlaması konusunda iki yol izlemelidir. Birincisi yasalar ve bunun yetmediği yerde zorbalık kullanılmalıdır (Dursun, 2012: 42).

Machiavelli'ye göre din her dönem bir çıkar ya da amaç olarak kullanılmıştır. Özellikle de Roma'nın dine olan bakışı onları daha güçlü ve kudretli kılarken, Hristiyanlıkta tam tersi bir durum söz konusudur. Ona göre Hristiyanlıktaki bu geri kalmışlığın ve zayıflığın tek sorumlusu Katolik kilisesidir. Katolik kilisesini kendi çıkar ve menfaatlerine yönelik eylemleri İtalya devletini çıkmasa sürüklemiştir. Katolik kilisesi, devlet içinde düzen ve huzuru sağlamadığı gibi devleti dış güçler karşısında koruyacak güçten de yoksundu (Machiavelli, 2009a:76). Kısacası “*Müezzinin kötü seslisi, cemaati camiden soğutur*” (Oktay, 2003: 67) cümlesi papaların durumunu açıklayıcı niteliğindedir.

Machiavelli'ye göre Katolik kilisesi dünyayı güçsüz kadınsı bir duruma getirerek korkusuzca kötü emeller için kullanan kişilerin avı haline gelmiştir. Çünkü insanlar uhrevi düşünerek intikam almaktan çok kaderine razı olmayı kabullenmişlerdir. Eğer onlar dinin kendi ülkemizi korumamıza ve geliştirmemize olanak sağladığını gözler önünde tutsaydılar İtalya devleti bu gün bu duruma gelmeyecekti (Machiavelli, 2009a: 228). Machiavelli, ilahi pek çok mucizelere şahit olduğumuzu; denizin ortadan ikiye bölündüğünü, sürekli takip eden bir gölge, kayalardan suyun gelmesi, yeryüzünde soframıza uzanan kudret helvası; her şey Tanrı tarafında bizle sunulmuştur. Fakat Tanrı bizleri özgürlük ve düşünceden yoksun bırakmamak için bizlere akıl vermiştir (Machiavelli, 2008c: 98). Machiavelli Hristiyanlığın kaderci anlayışını doğru bulmadığını ve özgürlüklerine düşkün olmadığını bu sözlerle dile getirmiştir. Özgürlükle taçlandırılmış cumhuriyet sevdasıyla yanan halk, özgürlüğün üst düzeyde yaşandığı Antik döneme özenmektedir. Çünkü Hristiyanlık insanlara özgürlük duygusunun yerine kaderine razı olma duygusu aşılamıştır (Machiavelli, 2009a: 229).

Machiavelli dinsel mezheplerden söz ederken yeni ortaya çıkan bir dinin kendinden önceki dini ortadan kaldırdığını ileri sürmüştür. Çünkü Hristiyan mezhebi Paganlara karşı, Paganlar ise kendinden önceki dinlere karşı böyle bir tutum sergilemiştir (Machiavelli, 2009a: 239). Ona göre din, cumhuriyet ve ya bir devlet varlığını sürdürmek için sürekli başlangıçlarına geri dönmelidir. Başlangıçtan kastı sistemin ortaya çıkış yeridir. Hristiyanlığın çıkış yeri de İsa'nın öğretileridir.³

Machiavelli gerçek Hristiyanlık inancını Katolik kilisenin inancından farklı olduğunu tekrardan topluma açıklamak ve halkı Papaların yanlış emellerinden kurtarma çabası vermiştir. Dinin önemli olduğunu "*Seçme Yazılar*" eserinde '*Tövbeye Çağrı Ya da Ahlak Üstüne Söylev*' adlı bölümde Tanrı'nın büyüklüğü ve O'nun merhametinden ve bağışlayıcılığından söz etmiştir. Machiavelli'ye göre Tanrı yeryüzünde bulunan bütün nimetleri bizlere sunmuştur. Bu nimetlerin karşılığında istediği tek şey O'nu onurlandırmak ve ona hizmet etmektir (Machiavelli, 2000: 69-70). Aynı eserde "... *Bu güzelliği tasarlayan kim olduğunu bilmiyorum, tasarlayan Jüpiter değilse inanıyorum ki ondan daha üstün bir el yaratmıştır.*" (Machiavelli, 2000: 26). Bu sözler onun ne kadar inançlı olduğu herşeyin ötesinde büyük bir yaratıcı olduğu düşüncesi yatmaktadır.

³ Bu konu ile ilgili Machiavelli St. Francis ve St. Dominic dini başlangıçlarına doğru geri götürmelerinden örnek vermiştir. Onlar dini başlangıçlarına geri götürmeselerdi tamamıyla yok olacaktı ve onlar İsa'nın yaşamı örneği ile insanların zihninde kaybolmuş olan şeyleri tekrardan kazandırmışlardır. Bu tutum halk arasında birlik ve beraberliğin sağlanması noktasında büyük bir önem arz etmiş olup, kötü olan şeyler hakkında konuşmanın kötü olduğu ve din adamlarının bir hatası varsa da onları cezalandırmak yerine onların cezalarını Tanrı'ya bırakılması gerektiğini vurgulamışlardır. Dini inancın insanlar arasında yayılması noktasında büyük katkıları olmuştur fakat din adamları bunu aldırış etmemişlerdir. Onlar görmediği ve inanmadığı cezadan korkmayarak daha fazla kötülük yapmaya başlamışlardır. Bkn. Machiavelli, *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylemler*, İstanbul: Say Yay, 2009, s.357.

Machiavelli'ye göre inancın zayıf olduğu yerde kötülük ve bencillik baş gösterir ve dindarlık ruhu ölmüş olur. Tıpkı İtalya'nın şu an içinde bulunduğu durum gibi. İtalya topraklarında inanç eksikliği ya da yanlış inançlar yüzünde kötülük, çıkar ve menfaat gibi etik olmayan durumlar kol gezer olmuştur (Cevizci, 2013: 421). Machavelli'ye göre halkın bundan kurtulmanın tek çaresi Ortaçağın baskın din anlayışını bir kenara bırakıp dünyevi olana odaklanmakla mümkündür. Ortaçağın bu baskın inancı halkın gerçekleri görmesini konusunda onları kör etmiştir. Bir an önce halk durumun farkına varmalı ve kendilerini yok olmaya sürükleyen bu kötü gidişata dur demelidir (Tannenbaum-David, 2011: 167). Ona göre insanlar dinden daha çok toplumsal gerçeklikten hareket etmelidir. Machiavelli, Aristoteles ve Thomas Aquinas'tan farklı olarak devleti yönetecek gerçek bir yöneticinin din, ahlak ve etik gibi konuları temel almamalıdır (Tannenbaum-David, 2011: 168). Çünkü devlet Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi değil insanların gereksinimlerini karşılayan sosyal ve siyasal bir yapıdır (Özden-Elmalı, 2007: 60). Gerçek bir yöneticinin nasıl olması gerektiği konusunda Machiavelli, "*Mümkün olan her zamanda, düşmanın her hareketlerini net olarak tanımlanmış plan ve amaçlara göre çalışan kuvvetlerinin davranışına bir tepki olarak gören hızı kararlaştıran kişidir* (Machiavelli, 2008c: 64)" sözleri dile getirmiştir.

Siyasi açıdan dinin büyük bir etken olduğu bilincine sahip olan Machiavelli, din vasıtasıyla halk ile yönetici arasında sağlam bir bağ kurmaya çalışmıştır. Çünkü bu bağ, hem halkın rahatlığı ve güvenliği için hem de yönetenin işini en iyi şekilde yapmak adına önemlidir (Aydın, 2004: 144). Her toplumda farklı inanç ve kültüre sahip kesimler bulunmaktadır. Bu farklılıklar içinde o toplumun birlik beraberliğini sağlamak zordur. Fakat gerçek bir yönetici bütün bu farklılıklara rağmen bu düzeni sağlayacaktır (Oktay, 2003: 75).

Machiavelli Büyük İskender'in Dorius'u ele geçirmesi ve Osmanlı halkını idare etme konusunda iki tür yönetim şeklinden söz etmiştir. Birinci yönetim şekli prensin yanında halkın da devlet yönetiminde söz sahibi olmasıdır. İkincisi ise devletin sadece prens tarafından yönetilmesidir. Birincisi Osmanlı'nın ikincisi ise Fransa İmparatorluğunun kullanmış olduğu yöntemdir. Osmanlı'nın yönetim şekliyle idare edilen devletleri ele geçirmek çok zordur, ama ele geçirdikten sonra yönetmesi çok kolaydır. Fransa İmparatorluğunun yönetim şekli ise ele geçirmek çok kolay ama yönetmesi zordur. Machiavelli'ye göre Türklere başkaldıran herkimse karşısında birbirine kenetlenmiş bir halk görecektir (Machiavelli, 2008c: 19-20).

Machiavelli, *St. Paul'un* aksine devlet yöneticisini Tanrısal bir güce sahip olmadığını, bu denli düşüncelerin safsata olduğunu vurgulamıştır (Yeke, 2007: 91). "*...Güç Peygamberlerin elinde olduğu için hep kazandılar, silahsız ve savunmasız olanlar ise hep kaybettiler.*" (Oktay, 2003: 66) Machiavelli Peygamberlerin başarısını da dünyevileştirmiştir. Peygamberlerin bir avucunda Kutsal kitap dururken diğer elinde kılıç hiç eksik olmamıştır (Canbolat, 2008: 35).

Machiavelli'ye göre devletin varlığı ve bakası için her türlü aracı kullanmak mubah ve yerinde olacaktır. Tıpkı VI. Alexandır ve onun oğlu Borgia'nın yapmış olduğu gibi. Baba ve oğul kendi iktidarlarını taçlandırmak için her türlü hileye, yalana ve dolana başvurmuşlardır. Borgia tahtını korumak için abisini ve ablasının kocasını da öldürmüştür (Aydın, 2004: 141).

Realist bir perspektifte olaylara bakan Machiavelli prensin her türlü tuzaklar karşısında tilki gibi uyanık, düşmandan korunmak ve kurtulmak için aslan gibi cesur olmalıdır (Machiavelli, 2008c: 104). O bu özelliği Alexandır ve onun oğlu Borgia'da görmüştür. Alexandır krallığın sürekliliği için her türlü hileye başvurmada geri kalmadığı gibi oğlu Borgia ise tahtını korumak için abisini ve ablasının eşini öldürmüştür (Ebenstein, 2003: 171). Machiavelli 'Prens' adlı yapıtında Borgia'sı putlaştırıp başkahraman yapmıştır. Onun Borgia'ya olan sevgisi amaca yönelik bir sevgi olmayıp yetenek ve şöhrete götüren eylemlerin hayranlığıdır (Russell, 1964: 507). Özellikle kriz⁴ döneminde göstermiş olduğu güç ve özgüven machiavelli'yi etkilemiştir.

Tarih bilinci ile hareket eden Machiavelli tarih boyunca dinin bir araç, bir kontrol etme mekanizması olarak kullandığını belirtmiştir. Her toplumda dindar ve saygılı insanlara hürmet edilmiştir. Dindar ve toplum tarafından sevilen bir prensin sözlerini halk koşulsuz kabul edecektir. Vergilius' " *Şu halde bazı kişilerin dindarlıktaki ağırlığını ve yüksek niteliklerini görürlerse, sesiz kalır ve kulaklarını açarlar.*" (Machiavelli, 2009a: 187).

Machiavelli'nin Roma İmparatorluğuna olan düşkünlüğü ve özentisi devlet ve siyasi alanda dinin kullanımıyla alakalı olduğunu söylemek mümkündür. Roma, gücünü ve uzun süre var olmasını dine borçludur. Roma savaş alanlarında toplum içinde ve düşmana karşı askerleri motive etmek için dini kullanmışlardır. Romalıların Vei şehri alacağı kehanetinde din askerleri öyle bir disiplin ve güç katmış ki imkansız olan bu işgal on yıl sonunda gerçekleşmiştir (Machiavelli, 2009a: 77). Samnitlerin Papirius karşısındaki başarısı da dini bir olaydı. Papirius karşısında zayıf durumda olan Samnitler ordularını bu savaşın zaferle sonuçlanacağına inandırmış ve zaferi kazanmak için askerlere yemin ettirmiştir (Machiavelli, 2009a: 84). Dini medeniyetlerin temel taşı olarak göre Roma

---

⁴ Bu kriz ilkin 1502 yılında Romagna halkının Borgia'nın teğmenlerinden biri olan Remirro Orco tarafından yapılan baskıcı yönetimden kaynaklanan bir krizdi. Remirro sadece dükün görevlerini yerine getirmiş ve öylesine başarılı olmuştu ki, tüm bölgeyi kargaşadan kurtarıp sağlam bir yönetim inşa etmişti. Ancak remirro'nun bu acımasızlığı öylesine büyük bir nefret doğurmuştu ki, bölgenin mevcut istikrarı tehlikeye girmişti. Borgia'nın bu soruna bulduğu çözüm, korkutucu ve dehşet uyandıracak bir çözümdü. Halkı sakinleştirmek ve kendi yanına çekmek amacıyla baskı zulümler yapılmış ise bu durumda yapılan zulümlerin kendisi tarafında değil de zalim yaradılışlı Remirro tarafında yapıldığı gösterilmiştir. Borgia, Remirro davet etmiş ve daha sonra öldürmüştü ve cesedini ikiye bölerek halk meydanında asmıştır. Bkz. Sıtkı Karaca, *Machiavelli-Carl Schmitt ve Siyasal İktidar*, 2013,s.130-131.

kuruyucusu Romulus, halkı disiplin içinde yönetmek halkın kendisine itimat etmesi ve sorunlara son vermek için dini araç olarak kullanmıştır. Bu vesileyle Roma imparatorluğu sürekli gücüne güç varlığına varlık katmıştır (Machiavelli, 2008d: 67). Romulus'un bunları yapmasında Numa'nın büyük bir payı vardır. Numa ideal bir devlet kurmak ve sürdürmek için dinin önemine yapmış olduğu vurgu Romulus'un eylemlerine öncülük etmiştir (Machiavelli, 2008d: 68). Romulus ve Numa arasındaki fark Romulus devlet ve askeri alanında Tanrısal güce ihtiyaç duymamasıdır. Bundan ötürü Roma imparatorluğu üzerinde Numa daha etkili olmuştur (Machiavelli, 2008d: 70).

Roma devletinde, kuş falı olarak adlandırılan falcılık geleneği yaygınlık kazanmıştır. Orduları motive etmek onları dinç tutmak için Tanrıların kendilerine zafer vaadettiğini ve savaşın kazanılacağını askerlere hissettirmek için bu falcılık geleneğine başvurmuştur. Kümesteki hayvanların hareketlerine bakılarak bu fal yorumlanırdı. Kümeste bulunan tavuk ya da horuz eğer buğday yiyorsa bu iyiye işaretti aksi durumda kötülüğün işareti olarak yorumlanıyordu (Tunçay, 1986: 59-61).

Dinin teolojik boyutuyla ilgilenmeyen Machiavelli, faydacı bir çerçevede ele almış dine dünyevi bir temel bulmaya çalışmıştır. Dine Tanrısal değil de insani bir köken yükleyerek kişinin ahlakı ve gücüyle ilişkilendirmiştir (Ağaoğulları, 2013: 335-336). Machiavelli her ne kadar dünyevi olana odaklanmış olsa da, siyaset için dinin bir önem arz ettiğini vurgulasa da dinin ilahi bir boyutu olduğunu inkâr etmemiştir (Skirbeek-Gilje, 2013: 235). O dinin yanlış kişilerin elinde bulunduğu ve yanlış emeller için kullanılmasına karşıdır. Çünkü bu yanlış emeller İtalya devletinin sonunu getirmiştir.

Machiavelli dinin ilahi boyutunu inkâr etmiyor çünkü ona göre devleti yöneten kim olursa olsun Tanrı korkusuna sahip olmalıdır. Tanrı korkusunun olmadığı yerde ise cesur mert bir prensin korkusu olmalıdır. Tanrı korkusu insanları güzel, iyi olana sevk edecektir. Böyle bir durumda toplumu kontrol etmek daha kolay olacaktır (Öztürk, 2013: 190). Onun için korku sevgiden daha etkilidir. İnsanların nankör, hilebaz ve çıkarıcı olduğunu onların faydaları doğrultusunda konuştuğun sürece senin yanında olup aksi durumda seni düşman belleyen bir yapıya sahiptir. Prens ile halk arasındaki sevgi bağı bir hatır bağı olarak kurulur fakat araya soğukluk girdiği zaman bu bağ koparılır yerine düşmanlık yeşerir. Ama korku, ceza tabi olduğundan dolayı herkes belli bir düzen ve nizam içinde yaşamaya çalışır (Machiavelli, 2008c: 101-102).

Büyük bir söylem ironi ve retorik ustası olan Machiavelli Prens'e yapmış olduğu övgüler birer yergiden ibarettir. O insanları bu tür prenslikler karşısında dikkatli olması gerektiğini insanların daha ahlaklı dürüst ve bilgeli olmasını istemiştir. Bacon'ın deyimiyse Machiavelli insanların yapması gerektiğini değil yapamayacaklarını dile getirmiştir (Kızılcılık, 2011: 161). Machiavelli, güç, şeref, onur ve dünyevi başarıyı önemseyen, yönetim konusunda yöneticiye her türlü

olanağı saylayacak bir din anlayışı benimsemiştir. Ve onun bu din anlayışına antik dönemin inancı kaynaklık etmektedir.

Sonuç

İtalya'nın rönesans hareketinin önemli isimlerinden biri olan Machiavelli, İtalya'nın içinde bulunmuş olduğu toplumsal yapı ve yönetim biçimini laik bir üslupla kaleme almıştır. İtalya'nın iç ve dış güçlere karşı zayıf, savunmasız bir durum yaşanmasında Katolik kilisesinin yönetiminin büyük bir etkisi olduğunu dile getirilmiştir. Katolik kilisesi, din kisvesi altında devleti yönetiyorum söylemlerle halkı sömürüp yalan ve hile yoluyla dünyevi olarak gücüne güç katma peşine düşmüştür. Machiavelli'ye göre İtalya'nın büyümesine engel olan şey Katolik kilisenin yönetim anlayışından kaynaklanmaktadır. Kilise yönetimi devleti yozlaştırmış, yok olma kıyısına sürükleyerek toplumu dinsizleştirmiştir.

Machiavelli'nin siyasi anlayışının arkasında yatan felsefi düşünce yurtseverlik, özgürlük ve cumhuriyetçilik anlayışıyla yoğrulmuştur. O, *Prens* adlı yapıtında monarşi yönetimini, *Söylevlerde* ise Cumhuriyet savunuculuğunu yapmıştır. Her iki eserde farklı yönetim şeklini savunması okuyucu zihnini karıştırmıştır. Machiavelli ilk zamanlarda her ne kadar monarşi savunuculuğu yapsa da o bir Cumhuriyet savunucusudur.

Machiavelli dinin teolojik boyutuyla ilgilenmemiş olup sadece pragmatik yönüyle ilgilenmiştir. Dini kullanarak siyasi düzen, devletin varlığı ve prens ile halk arasında bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Tarihi iyi okuyan machiavelli, tarih boyunca dinin araç olarak kullandığını vurgulamıştır. Machiavelli, bir İtalya Cumhuriyeti kurmak için Romalılar gibi dini siyasetin himayesine sunmuştur. Bu onun dinsiz olduğunu değil siyaset için dinin ne kadar önemi olduğunu bir işaretidir. Çünkü din yöneten ile yönetilen arasında güçlü bir bağıdır. Ona göre kilise olmadan insanlar yaşayabilir fakat din olmada ne insan ne de devletler var olabilir.

Machiavelli'nin din konusunda tek amacı eski dindarlığı topluma tekrardan kazandırmak ve yozlaşmış Hristiyanlık anlayışına son vermektir. Bunun olması için din başa dönmeli yani İsa öğretilerini yerine getiren gerçek Hristiyanlığa dönmelidir. Çünkü şu anki Hristiyanlığın gerçek Hristiyanlıkla bir alakası olmadığını söylemektedir.

Machiavelli'nin o gün için yapmaya çalıştığı siyaset din ayrımını günümüzde pekte mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü günümüz siyasetin vazgeçilmezi din ve ekonomidir. Dindar bir toplum olduğumuz için siyasetçiler zor durumda kaldıklarında ve halkın gözünden düşmemek için dine başvurmuşlardır. Toplumsal bir olgu olan din, her dönem siyaset, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve birçok alının konusu olmuştur. Machiavelli, siyaset din ayrımı noktasında başarılı olmasa da hem cumhuriyetçi düşüncesiyle hem de devlet kademesinde bulunan yöneticilerin davranışları üzerinde hala Machiavelli'nin izlerine rastlanmak mümkündür.

Kaynakça

- Ağaoğulları, A. M. (2013). *Sokrates'ten Jakobenlere batı'da siyasal düşünceler*. İstanbul: İletişim Yay.
- Akal, B. C. (2014). *Machiavelli, makyavelizm ve modernite*. Ankara: Dost Yay.
- Arnhart, L. (2005). *Siyasi düşünceler tarihi Platon'dan Rawls'a* (Çev.A. Kemal Bayram), Ankara: Adres Yay.
- Aydın, A. (2004). *Düşünce tarihi ve insan doğası*. İstanbul: Gendaş Kültür Yay.
- Behr, H. (2010). *A history of international political theory. Europe and other countries*: Palgrav Macmillan.
- Canbolat, O. (2008). *Işığa ışık tutmak: Machiavelli aynasında devlet ve iktidar üzerine analizler*. Ankara: Otorite Yay.
- Celep, A. (2018). *Niccolo Machiavelli bağlamında siyaset ve ahlak ilişkisinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Cevizci, A. (2013). *17. yüzyıl felsefesi*. İstanbul: Say Yay.
- Cevizci, A. (2009). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Say Yay.
- Cranston, M. (2000). *Batı dünyasında siyaset felsefeleri: Platon-Aristo-Aquinas-Machiavelli - Hobbes - Locke - Rousseau - Burke - Hegel- Marx - Mill* (çev. N.Muallimoğlu), İstanbul: Avcıol Yay.
- Cristante, N. (2008). *History, religion, power, and authority: The relevance of Machiavelli's educational*. [Unpublished Graduate Thesis]. The Middle East Technical University, Ankara.
- Cristante, N. (2011). *Machiavellis revivus slasbing a sword on the western classical tradition*. Cambridge Scholars Publishing.
- Çetin, H. (2012). *Korku siyaseti ve siyaset korkusu*. İstanbul: İletişim Yay.
- Deniz, F. (2011). *Machiavelli: "şeytan" mı, "insan" mı?* İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi, 0(23-24), 109-126.
- Dursun, D. (2012). *Siyaset bilimi*. İstanbul: Beta Yay.
- Ebenstein, W. (2003). *Siyasi felsefenin büyük düşünürleri* (çev. İsmet Özel). İstanbul: Şüle Yay.
- Gökberk, M. (1979). *Felsefenin evrimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İşçi, M. (2004). *Siyasi düşünceler tarihi*. İstanbul: Der Yay.
- Jean, T. (2015). *Siyasal düşünceler tarihi* (çev. İsmal Yerguz). İstanbul: Islak Yay.
- Joseph, V. F. (2004). *Machiavelli revisited*. Cardiff University Of Wales Press.

- Karaca, S. (2013). *Machiavelli-Carl Schmitt ve siyasi iktidar*. Ankara: Bil Ofset Matbaacılık.
- Karaköse, H. (2007). *Siyasi düşünce tarihi*. Ankara: Nobel Yay.
- Kesgin, A. (2015). Machiavelli ve makyavelizm. *Beytulhikme An International Journal Of Philosophy*, 5(1), 106-139.
- Kızılcıkelik, S. (2011). *Sosyoloji tarihi 1: İbn Haldun, Machiavelli, Montesquieu ve Rousseau sosyal teoriler*. Ankara: Anı Yay.
- Luther, M. (2011). *Roma'daki papalık*. Trc. Kapadokya MYO Çeviri ve Redaksiyon Heyeti, Der. Alev Alatlı, Batıya Yön Veren Metinler II, Rönesans/Protestan Reformu/Erken Modern Dönem/Bilim Çağı (1350- 1650), Kapadokya: İlke Sağlık ve Eğitim Vakfı, 558-560.
- Machiavelli, N. (1851). *Floransa'da komplolar ve karşı komplolar tarihi*. İstanbul: Özne Yay.
- Machiavelli, N. (1994). *Selected political writings, the prens selections from the discourses letter to Vettori*. Edited and Translated By David Wootten.
- Machiavelli, N. (2000). *Seçmeli yazılar* (çev. H. Köse). Ankara: Ötüken Yay.
- Machiavelli, N. (2008c). *Prens* (çev. K. Atakay). İstanbul: Can Sanat Yay.
- Machiavelli, N. (2008D). *Siyaset üzerine konuşmalar* (çev. H. Zengin). İstanbul: Dergah Yay.
- Machiavelli, N.(2009a). *Titus Livius'un ilk on kitabı üzerine söylevler* (çev. A. Tolga). İstanbul: Say Yay.
- Machiavelli, N. (2009b). *Adamotu* (çev. S. Sinanoğlu). İstanbul: Mitos Boyut Yay.
- Machiavelli, N. (2012). *Savaş sanatı* (çev. B. Hasan). İstanbul: Doruk Yay.
- Machiavelli, N. (2015). *Komplolar üzerine* (çev. B. Yalçınkaya). İstanbul: Fabula Yay.
- Maurizio, V. (2011). *Machiavelli's God* (çev. Antony Shugar), Princeton University, America Historical Review.
- Oktay, C. (2003). *Siyaset bilimi incelemeleri*. İstanbul: Alfa Yay.
- Özden, Ö. H. & Elmalı, O. (2012). *Yeniçağ felsefesi tarihi*. İstanbul: Arı Sanat Yay.
- Öztürk, A. (2013). *Machiavelli düşüncesinde cumhuriyetçi özgürlük ve kuruyucu lider imgesi*. Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Dergisi, 68(2), 181-204.
- Paret, P. (2015). *Modern strateji Machiavelli'den nükleer çağa* (çev. Doruk Can Koçak). İstanbul: Doruk Yay.

- Portakal, H. (2003). *Rönesans ve laiklik*. İstanbul: Cem Yay.
- Russell, B. (2002). *Batı felsefesi tarihi 3* (Çev. Muammer Sencer). İstanbul: Say Yay.
- Russell, B. (1964). *A history of western philosophy*. United States of America: Tenth Paperback Printing, 504-511.
- Senemoğlu, O. (2016). *Machiavelli'den Hobbes'a rönesans dönemi siyaset teorisinde insan doğası ve toplum anlayışı*. İnsan ve İnsan dergisi, 3(19), 77-100.
- Skinner, Q. (2004). *Machiavelli düşüncesinin ustaları*. İstanbul: Altın Kitaplar Yay.
- Skirbeek, G. & Gilje, N. (2013). *Antik Yunan'dan modern döneme felsefe tarihi* (çev. E. Akbaş ve Ş. Mutlu). İstanbul: Kesit Yay.
- Taşkın, A. ve Berman, M. (2012). *Felsefe tarihi 2: Rönesans, Yeniçağ ve 19.yüzyıl felsefe tarihi*. Bursa: Sentez Yay.
- Tuğcu, T. (2003). *Batı felsefe tarihi*. Ankara: Alesta Yay.
- Tunçay, M. (1986). *Batı'da siyasal düşünceler tarihi-2: Yeni Çap Seçilmiş Yazılar*. Ankara: Teori Yay.
- Tunçel, A. & Kurtul, G. (2013). *Siyaset felsefesi tarihi; Platon'dan Zizek'e*. Ankara: Doğubatı Yay.
- William, B. P. (2010). *Machiavell's gospel: prenc the critique of christianity*. Rochester Press University Benedetto Fontano, Baruch College and the Graduate Center.
- Yeke, K. Y. (2007). *Machiavelli ve siyasal etik*. Ankara: Ebabil Yay.
- Yetkin, Ç. (2012). *Siyasal düşünceler tarihi-II Machiavelli'den XX. yüzyıla kadar Avrupa ve Osmanlı- Türk siyasal düşüncesi*. İstanbul: Gürer Yay.